

Så som Jungner (a. a. 1924) läst inskriften finner han ännu ett skäl för att stenen har religiöst-magiskt innehåll: med en eventuell binderuna **ek** i första raden räknad som två runor skulle såväl den första som den andra raden innehålla 24 runor. Det är väl icke alldeles uteslutet, att ristaren utöver verbalmagien åsyftat jämväl talmagisk kraft hos inskriften, men med den osäkerhet i läsningen, som här på flera punkter råder, och den lätthet, varmed tillfälligheterna kunna driva sitt spel, är det försiktigast att icke räkna för mycket med trolltal i Vg 63. Den i början av denna redogörelse gjorda uppställningen av inskriften har heller icke tagit hänsyn till talmagi-hypotesen.

Vad den språkliga formen beträffar, torde man för närvarande icke kunna uttala annan mening (Jungners åsikt om poetisk form till trots, jfr hans översättning ovan) än att inskriften avfattats på rytmisk prosa, en för fornnordiska litterära texter, liksom för äldre germanska, utmärkande stilform, väl dokumenterad genom t. ex. Eggjum-stenen (jfr Lis Jacobsen, *Eggjum-Stenen*, 1931, s. 87 f.).

Inskriften dateras numera av de flesta forskare på i främsta rummet runografiska grunder till tiden omkring år 600. Den förste, som uttalade sig i dateringsfrågan, var S. Bugge (i *ANF* 13, 1897), som efter en lång utredning kom till följande resultat: »Efter alle Tidsmærker sætter jeg Fyrunga-Indskriften til c. 700 eller til 700-725.» Bugge vidhåller ett par år senare (i *ANF* 15, 1899) i väsentliga delar sin uppfattning: »Jeg antager dog fremdeles, at Indskriften er fra c. 700.» Bugges åsikt vidareföres av A. Noreen (i *Altisländische Grammatik* (3. uppl. 1903): »etwas nach 700?». I *Altisl. Grammatik* (4. uppl. 1923) har Noreen dock reviderat sin uppfattning och bestämmer inskriften till »um 600». O. v. Friesen skriver (i *Runorna*, 1933): »Nolebyristningen torde vara något yngre än Järsbergsruneorna», som av honom hänföres till »senare delen av 500-talet». Nordén (i *Fornvännen* 1937) anser den vara något äldre än Söderköpingsstenen och daterar den till »400-talets sista del eller senast omkring 500.» W. Krause hävdar (i *Runeninschriften im älteren Futhark*, 1937): »Die Runenformen (γ k, * noch = j, nicht A) weisen die Inschrift ungefähr in die Zeit zwischen den jüngsten Brakteaten und die Inschriften von Gummarp und Stentoft, also etwa in den Ausgang des 6. Jhs oder in die Zeit gegen 600.» C. J. S. Marstrander diskuterar dateringsfrågan i *De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet* 1 (1952), dock utan att nå fram till en absolut tidsbestämning: »Runeformerne gir intet sikkert holdepunkt for bestemmelsen av innskriftens tid; γ k og * j (eller oralt a) peker på relativ sen tid.»

64. Jungs sn, gamla kyrkan.

Litteratur: L 1689. N. Drysen, Sockenbeskrivning ²⁹/₁₂ 1787 (avskr. i Sundholmska saml. nr 45 samt utdrag i J. P. Carlmark, *Antiqviteter* 1, båda i Stifts- och Landsbibl., Skara); C. G. G. Hilfelings, Resa sept. 1791 (red. av P. Tham i KB F m 57: 1, s. 1); P. Tham, *Archeologiska Anvisningar*, 1791, bl. 12 (ATA); P. E. Lindskog, En korrekt beskrifning om Skara stift 1 (1811), s. 86; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); G. Brusewitz, *Westergötland* 1862, s. 156 (ATA); K. Torin, *Anteckningar* i VFA; S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid* 1 (1937, rev. 1945), nr 646.

Avbildningar: Hilfelings, bläckteckning (i a. a.); laverad teckning av Hilfelings(?) samt ytterligare en bläckteckning (av Liljegren?, i Liljegren, *Fullständig Bautil*, ATA).

Numera finnes ingen runsten synligt bevarad i eller vid Jungs kyrka. I litteraturen finnas emellertid bl. a. följande uppgifter om en eller möjligen två gravstenar med runinskrift:

- 1) Nils Drysen, Sockenbeskrivning ²⁹/₁₂ 1787: »Vid kyrkodörren i Ljung ligger en Runsten ristad i Ormslinga med Kors öfver och 2:ne Stridsvapen liknande Bilor i halft eller Andreækors lagde inunder. Stenen är vid 2½ aln lång, $\frac{3}{4}$ D:o bred och $\frac{1}{4}$ D:o tjock. Med möda kan man stafva til följande ord, hvilka tramp och väta quarlämnat: [fig. 90] Det är aldeles ovist, huru och hvarifrån denne kommit.»
- 2) P. Tham, Hilfelings resa 1791: »*Liung* Östra kyrkodörren en Sandsten.» Bredden upptill »1 aln — 3 tumm», »23 tumm nedantill», långsidan »2 alnar 5 tumm i beholl». »Stora cirkelns diameter — 21 tumm». Läsningen av inskriften framgår av fig. 91 och transkriptionen nedan. »Men i Socknebeskrifningen står en annan Runsten vid Liungs kyrkodörr med ormslinga, korss och stridsvapen och inscription: [Här följer med runor samma inskrift som under nr 1 ovan.] Denne Runsten blef icke observerad. Hela berättelsen i

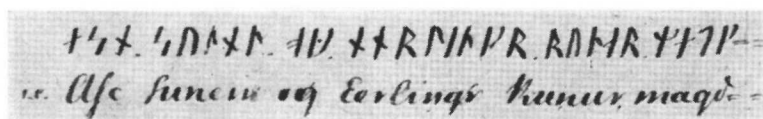

Fig. 90. Vg 64. Jungs sn, gamla kyrkan.
Efter Drysens sockenbeskrivning 1787.

Sockenb. var orätt uppgifven. Se H. Prosten Drysens Bref.» [De två meningarna — »Men i Socknebeskrivningen ... observerad» — äro emellertid överkorsade.] Brevet har icke kunnat återfinnas. »Sockne beskrivningen» är naturligtvis Drysens ovan relaterade från 1787.

- 3) P. E. Lindskogs uppgifter 1811 äro hämtade ur Drysens sockenbeskrivning 1787.
- 4) Kyrkoinventarium 1829: »Utom Kyrkan stå vid södra väggen två Runstenar, den ena hel, innehåller i längd 2 alnar, 21 tum samt i bredd vid ena ändan 1 aln och 12. tumm och i den andra ändan 1 aln 7 tumm. Den andra afslagen är till bredd 1 aln och 3 tum. På bägge synas spår efter Runor, men alldeles obegripliga.»
- 5) J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833), nr 1689, återger C. G. G. Hilfelings läsning men tillägger inom parentes, efter Lindskog, Drysens läsning och beskrivning.
- 6) G. Brusewitz vände sig till pastor loci för att få besked om stenens öde. »Han visste derom ingenting, men förmodade att den vid kyrkans ombyggnad [1834] kommit bort eller blifvit till byggnaden använd ... Han sade sig hafva i socknen efterhört hvarthän stenen tagit vägen, men ingen visste det.»
- 7) K. Torin citerar Liljegrens båda anförda läsningar och tillfogar: »Tydiligen 2:ne olika stenar, hvilket äfven bekräftas af Pastors i Skara bibliotek förvarade berättelse af år 1829 [4] ovan] ... Således blefvo vid denna kyrkobyggnad 2:ne runstenar förstörda.»
- 8) Gardell hänvisar enbart till Hilfeling och Liljegren och ser därvid helt bort från Drysens avvikande läsning.

Som synes täcka uppgifterna icke helt varandra. Det förefaller som om den första av de under 4) nämnda stenarna stode utanför alla de andra beskrivningarna. Dess karaktär av gravsten är obestridlig, men att den burit runinskrift är mycket tvivelaktigt.

Att de andra uppgifterna avse två stenar med olika inskrifter kan i förstone verka troligt. Så ha t.ex. Hilfeling, Torin och H. Jungner uppfattat dem, ehuru Jungner beträffande den under 1) anförda tillägger, att inskriften måste anses tvivelaktig. Liljegren registrerar emellertid endast ett nr (1689), och det är mycket möjligt, att han misstänkt ett visst samband mellan de båda inskrifterna. Brusewitz har tydligen ej heller räknat med mer än en runsten i Jung. Själv har jag under utredningens gång blifvit alltmer övertygad om att det är ursprungligen samma inskrift, som givit upphov till samtliga notiser. Lokaluppgifterna tala icke emot ett sådant antagande. Vad inskriften själf angår, är denna ju endast genom Hilfeling fackmässigt granskad. Det är lättförklarligt, om Drysens uppteckning rymmer felaktigheter. Utgår man ifrån att Hilfelings läsning är den riktigaste och med denna sammanställer Drysens med början vid den sistnämndes r. 11, skall man finna visst fog för identifiering av de båda läsningarna, såsom avseende en och samma inskrift. Inskriftens anordning i cirkelform förklarar tveksamheten om var den börjar.

Med Hilfelings uppgifter till grund kan man sluta sig till följande beskrivning av stenen. Den har varit en trapetsformig gravsten. Dess plats har varit i eller vid dörren till Jungs gamla kyrka. Senast vid nybyggnaden 1834 har stenen försvunnit. Materialet har varit sandsten med huggen dekor starkt erinrande om vissa gotländska runstenars. Längd c:a 1,43 m., bredd c:a 0,68–0,58 m.

Inskrift (enligt Hilfelings teckning i F m 57: 1):

· hær : ligr aur mattiosa · sun : af · fottoi
5 10 15 20 25

Hær liggr Áver(?), Mattiasa sun, af fottoi.

»Här ligger Áver(?), Mattias son, från ...»

Beträffande läsningen hänvisas till fig. 91.

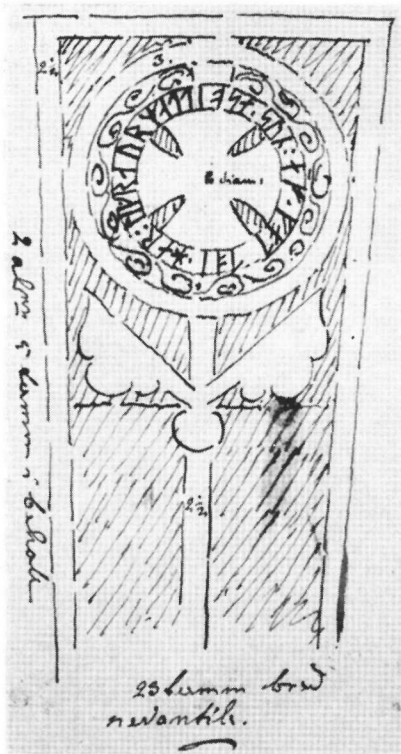

Fig. 91. Vg 64. Jungs sn, gamla kyrkan.
Efter teckning av Hilfeling i F m 57:1.

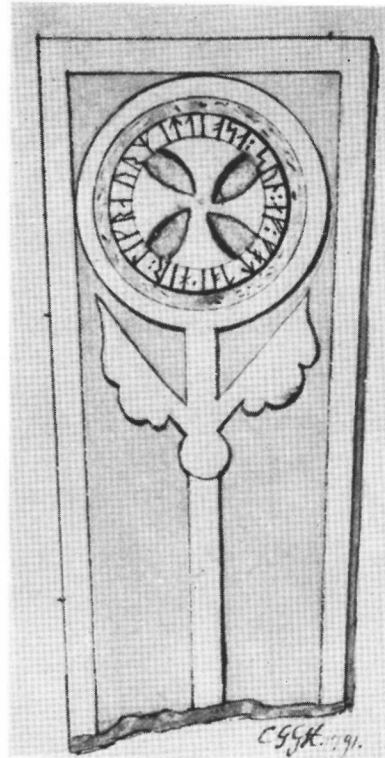

Fig. 92. Vg 64. Jungs sn, gamla kyrkan.
Efter teckning av Hilfeling(?) i Full-
ständig Bautil.

Om r. 8–10 äro rätt lästa av Hilfeling, kunna de avse fsv. *Aver*, ett visserligen sällsynt namn i svenska källor men känt bl.a. från tre danska runinskrifter, DR 190, 192, mønt 26. Enligt E. Moltke, i *Danmarks Runeindskrifter*, sp. 906, är det ursprungligen ett östnordiskt namn.

Runföljden 24–29 **fottol** innehåller sannolikt ett ortnamn, men den har icke kunnat förenas med något nu känt från trakten.

Marums sn, kyrkogården.

»På Marums Kyrkogård skall ligga en hall med rune bokstäfver vid Vapnhusdören», skriver 1672 komminister Claudius Andreae (avskr. av J. P. Carlmark i *Antiqviteter* I, Stifts- och Landsbibl., Skara). Någon runsten finnes nu icke i Marum, och uppgiftens riktighet har icke kunnat styrkas.

65. Norra Vånga sn, kyrkan. Nu vid prästgården.

Pl. 52, 53.

Litteratur: E. Junggren, påskrift på bläckteckning 1791 i Liljegren, *Fullständig Bautil* 7; P. Tham, *Archeologiska Anvisningar* [1792], bl. 24 (ATA), *Egna Manuscripter och Siöborgs Resor* [1795], s. 208 (ATA); G. Stephens, *ONRM* 1 (1866–67), s. 241 f., 2 (1868), s. 835 f., 3 (1884), s. 27 f., *Handbook of the old northern runic monuments of Scandinavia and England* (1884), s. 8 f., Candidat L. F. A. Wimmer om de oldnordiske Runeindskrifter (i: *Aarbøger* 1867), s. 228 f.; G. Djurklou, *Brev* 17/6 1867 t. B. E. Hildebrand (ATA); L. F. A. Wimmer i *Aarbøger* 1867, s. 22 not 3, *Die Runenschrift* (1887), s. 149, 160, 163, 303, 308; S. Bugge, *Bidrag till tydning af de ældste runeindskrifter* (i: *Tidskrift f. Philologi og Pædagogik* 8, 1868–69), s. 184 f., i *Aarbøger* 1870, s. 202 noten, 1871, s. 202, 1884, s. 86, 92, *Norges Indskrifter med de ældre Runer* (1891–1903), s. 17, 165 not 2; A. Noreen i *ANF* 1 (1883), s. 163, *Altisländische Grammatik* (1884), s. 139, 2. uppl. (1892), s. 266, 3. uppl.